Stališča do pomena uspavanke v zgodnjem otroštvu nekoč in danes

Bogdana Borota

Univerza na Primorskem

bogdana.borota@pef.upr.si

Bojana Kralj

Univerza na Primorskem

bojana.kralj@pef.upr.si

Uspavanka je neločljivo povezana z otroštvom nekoč in danes. Z etnomuzikološke perspektive predstavlja eno najstarejših oblik otroške ljudske pesmi. V novejših raziskavah se njen pomen odkriva v povezavi z inkulturalizacijo, obdobjem, ko se dojenček in malček navajata na zvoke in glasbo iz okolja. Ker je poslušanje petja (uspavanke) ena prvih izkušenj otroka z glasbo, so pomembna stališča odraslih do obravnavane tematike. S tem namenom smo v raziskavo vključili vzgojiteljice in študentke, ki se izobražujejo za poklic vzgojiteljice. Zanimalo nas je, kakšna stališča imajo do uspavanke kot dela kulturne dediščine in kakšen pomen ji pripisujejo za otrokov zgodnji glasbeni razvoj. Rezultati kažejo, da imajo anketirane pozitivna stališča do pomena uspavank za otrokov zgodnji glasbeni razvoj. Zelo se strinjajo, da so uspavanke živo izročilo, ki ga je treba ohranjati in negovati za prihodnje rodove, še posebej v današnjem času, ko so starši preobremenjeni in je okolje nasičeno s tehnologijo. Strinjajo se, da so danes uspavanke za otroka pomembna glasbena izkušnja, v kateri se vzpostavlja (glasbena) komunikacija med otrokom in odraslim. Ker se uspavanke pogosteje pojejo doma kot v vrtcu, se nakazujejo možnosti za tesnejše sodelovanje vzgojiteljic s starši pri vzpostavljanju glasbeno bogatega, varnega in zaupljivega učnega okolja v vrtcu.

Ključne besede: glasbena kulturna dediščina, glasbeni razvoj do 3. leta, uspavanka, stališča vzgojiteljic do uspavanke

Uvod

V prispevku obravnavamo uspavanko kot pesem, ki se poje. Zanima nas ljudska uspavanka, ki jo po navadi pojemo otroku pred spanjem ali v situacijah, ko ga želimo potolažiti in umiriti. Pri tem izhajamo iz stališča, da je uspavanka neločljivi del otroštva nekoč in danes, še posebej v obdobju dojenčka in malčka.¹ V ta namen v teoretičnem delu analiziramo bistvene značilnosti

¹ V razvojni psihologiji se otroka v prvem letu starosti imenuje dojenček, v drugem in tretjem pa malček. Ko v prispevku govorimo o otroku do tretjega leta oziroma šestega leta starosti,

uspavanke pa tudi njen pomen za otrokov celostni in glasbeni razvoj. Ker se uspavanka poje otroku v različnih okoljih, so nas v raziskavi zanimala stališča in izkušnje vzgojiteljic in študentk, bodočih vzgojiteljic, tudi o prisotnosti uspavanke v domačem in vrtčevskem okolju.

Uspavanka kot del slovenske kulturne dediščine

Glasbena kulturna dediščina vključuje ljudske pesmi, ljudske plese, ljudska glasbila in godce (Kumer 1983; Kunaver 1984). Je sestavni del slovenske kulturne dediščine. Njen glasbeni del preučujejo etnomuzikologi pa tudi folkloristi. Ena pomembnejših etnomuzikologinj in folkloristk pri nas je Zmaga Kumer (1927–2008). Na osnovi etnografskega dokumentacijskega gradiva, zbrane na terenu, je opredelila področja glasbene kulturne dediščine in jih podrobno analizirala v sociokulturnem kontekstu njihovega nastajanja in ohranjanja skozi živo izročilo. Zanimale so jo predvsem povezave kulturne dediščine z življenjem in delom človeka. Na njeno teorijo se opiramo, ko obravnavamo vlogo uspavanke v življenju otroka in odraslega ter analiziramo njene oblikovne značilnosti.

Osrednji del glasbene kulturne dediščine so ljudske pesmi, ki so še danes del narodove kulturne dediščine (Kumer 2002). V naši zavesti jih ohranjamo kot pesmi, ki se pojejo (Terseglav 1984). Njihov nastanek je tesno povezan z vsakdanjim življenjem, delom, s praznovanji, z običaji in obredi (Omerzel Terlep 1984). Pravimo, da je ljudska pesem človekova spremljevalka od rojstva do smrti (Kunaver 1987; Klemenčič 2008). Z. Kumer (1996) jih obravnava kot pesmi življenjskega kroga. S študijo ljudske glasbene zapuščine je opredelila njihove značilnosti (Kumer 2002 v Borota 2015, 23):

- ljudsko pesem z melodijo se vedno poje, med besedilom in melodijo je neločljiva povezanost;
- po vsebini, jeziku, čustvovanju, razmišljanju ustreza narodu, iz katerega je izšla;²
- zaradi skladnosti verzne in glasbenega ritma isto besedilo pojemo na različne melodije oz. isto melodijo uporabimo za vsebinsko različna besedila;

uporabljamo izraz otrok. Ko želimo poudariti značilnosti v prvem letu življenja, uporabimo izraz dojenček, v drugem in tretjem letu pa malček. Izraz zgodnje otroštvo pa uporabimo, ko obravnavamo značilnosti otroka do šestega leta starosti.

² Današnjemu otroku je oddaljena prav zaradi povezave z življenjem nekoč. V besedilu ljudskih pesmi je veliko narečnih besed in poimenovanj, ki jih danes redkeje uporabljamo. Priporočamo, da otroško ljudsko pesem, če je le-ta vključena v vzgojno-izobraževalni proces, poučujemo v kontekstu običajev oz. dogodkov iz preteklosti.

- Ljudska pesem nima inštrumentalne spremljave in je navadno večglasna, enoglasne pesmi niso solistične, pojejo se v skupini.

Med ljudske pesmi življenjskega kroga uvrščamo tudi otroške ljudske pesmi. To so tiste pesmi, ki so jih ustvarili in peli otroci, najpogosteje med igro. Terseglav v spremni besedi v knjigi *Slovenske ljudske pesmi 1* (Terseglav in Čater 2004, 5) opozarja na posebnosti uvrščanja ljudske pesmi med otroške, ko ugotavlja, da velik del otroških pesmi, kot jih pojmuje danes, ne nastane med otroki, ampak jih ustvarjajo odrasli, ki pesmi tudi prenašajo na otroke.³ Ob nastanku so te pesmi imele drugačno funkcijo in namen.⁴ Te opise najdemo v zbirki Štrekljevih slovenskih ljudskih pesmi in v dveh knjigah Nika Kureta *Praznično leto Slovencev*.

Večina zbiralcev glasbene kulturne dediščine uspavanko uvršča med otroško ljudsko pesem (Štrekelj 1980; Kumer 1975; Merkú 1976).⁵ Pri tem je zanimivo, da folkloristi uspavanko imenujejo zazibalka oziroma zazibavka, ker jo povezujejo z gibanjem. Ob petju mati zaziba otroka v sen (Stanonik 1999). Prvi zapisi o zazibalki na Slovenskem segajo v leto 1620.⁶ Zato ni naključje, da etnomuzikologi uspavanko opredeljujejo kot eno najstarejših oblik otroške ljudske pesmi (Kumer 1983).

Oblikovne značilnosti uspavanke in njen pomen

Ljudska uspavanka nastaja in se ohranja neodvisno od umetne pesmi. Ravna se po lastnih zakonitostih. Njene oblikovne značilnosti prepoznavamo po vsebini, refrenu in melodiji. Zanje so značilni ponavljajoči se motivi in tipični refren. Besedilo je napisano v verzih. Lahko gre tudi za izštevanko ali krajši opis dogodka. V starejših uspavankah je pogost motiv angela varuha, ki otroka varuje in zaziba v spanec. Pogosto nastaja sproti, iz pragmatičnega razloga, ko želimo otroka uspavati, umiriti, potolažiti ali mu dati občutek sprejetosti in varnosti.

³ Primerjaj uvod k pesmarici *Slovenske ljudske pesmi* (Terseglav in Čater 2004).

⁴ Tak zgovoren primer so ljudske pesmi *Marko skače*, *Čuk se je oženil*, *Abraham 'ma sedem sinov*, ki so danes vključene v skoraj vsak pevski repertoar v vrtcu. Te pesmi so odrasli peli na svatbah.

⁵ Merhar (1956) uspavanke ločuje od otroških pesmi, kar utemeljuje z dejstvom, da je v uspavankah otrok predmet pesmi, pri otroških ljudskih pesmi pa nosilec izvedbe pesmi.

⁶ Zazibalke so bile omenjene v jezuitski kroniki v Ljubljani. Zapis je bil del opisa božičnih kolednic. Koledniki so prevzeli gibalni element zibanja iz cerkvenega obreda zibanja Jezusa. Ob zibanju so otroku peli in z lesenimi palicami, na katerih so bili pritrjeni viseči kovinski obročki ali zvončki, udarjali ob tla. Enakomeren ritem cingljanja in petja je podpiral enakomerno zibanje otroka (Kuret 1986).

Prepoznavni element uspavanke je refren. Sestavljen je iz besednih zvez aja-aja, aja-tutaja, nina-nana, nine-nane, tana-nine ali huha-ha, ki dajejo uspavanki značilen zven. Melodija, ki je po večini malotonska ali povzeta po motivih otroške pesmi, je grajena na ponavljajočem se motivu. Tovrstna gradnja melodije omogoča, da tisti, ki otroka uspava, besedilo sproti improvizira in glede na situacijo dolžino pesmi skrajša ali podaljša. Ritem izhaja iz besednega ritma. Cvetko (2005) meni, da glasbeni ritem otroku daje občutek strukture sveta, melodija pa občutek oblike sveta.

Uspavanke pojemo tiho, počasi in vezano. Če pojemo otroku v naročju, petje združujemo z enakomernim zibanjem. Gibalne spodbude ob petju otroku pomagajo razviti sposobnost občutenja enakomernega glasbenega utripa (Trebuh 2006), ki je osnova za nadaljnji razvoj ritmičnih sposobnosti (Sloboda 2007).

Zanimivo je, da Hargraves (2001) primarno kulturno okolje opredeljuje prav z okoljem, v katerem otroka obkrožajo uspavanke, rajalne pesmi in ljudska glasba, ki temeljijo na skupnih glasbenih izhodiščih, kot so zmeren tempo, ponavljajoči se melodika, tonalni vzorci in harmonija (Dowling 1982 v Hargreaves 2001) ugotavlja, da je razvoj tonalnega občutenja povezan z zaznavanjem teh značilnih glasbenih vzorcev iz okolja.

Uspavanka je del bogatega glasbenega okolja, ki je za otroka do tretjega oziroma šestega leta ključnega pomena za razvoj avdiacije – oblike glasbenega mišljenja, ki omogoča razmišljanje, poustvarjanje in ustvarjanje v glasbenem jeziku (Gordon 1997). Ti procesi se odvijajo v obdobju, ko je otrok še neobremenjen z glasbenim okusom in odprt za sprejemanje raznovrstne glasbe iz različnih kulturnih okolij (Gordon 1997; Trebuh 2006).

Uspavanka je eden prvih stikov otroka z glasbo in glasom odraslega (Trebuh 2004; Cvetko 2005; Juvančič 2009). Petje odraslega otroku omogoča, da usmeri pozornost na odraslo osebo in z njo vzpostavi čustveno komunikacijo, ki spodbudno vpliva na pomnjenje in učenje glasbenih vzorcev (Trainer 1996 v Verdell 2006). Tako se med odraslim in otrokom vzpostavi posebno intimno glasbeno doživetje in glasbena komunikacija, v kateri otrok pridobiva glasbene izkušnje, odrasli pa dobi priložnost za izražanje čustev (Trebuh 2006).

Ugotavljamo, da je uspavanka kot oblika otroške ljudske pesmi pomemben del glasbene kulturne dediščine, petje uspavanke pa spodbudno vpliva na otrokov celostni in glasbeni razvoj; ob tem nas preseneča dejstvo, da se iz glasbene ustvarjalnosti za otroke vedno bolj izgublja (Terseglav 2006). Z našo raziskavo smo želeli spodbuditi strokovno javnost, da temu izzivu nameni več pozornosti.

Raziskava o stališčih vzgojiteljic in študentk, bodočih vzgojiteljic, do uspavanke

Petje je naravna oblika (glasbene) komunikacije, ki v odnosu med materjo in otrokom prerašča v intimno doživetje. Matere pogosto pojejo otrokom, da jih potolažijo, umirijo in pospremito k spanju (Trebuh 2004). Uspavanka je za dojenčka tako rekoč prvi stik z živo glasbo. Ta povezava je še posebej pomembna v obdobju inkulturalizacije, ki traja do drugega oziroma četrtega leta, ko se otrok navaja na zvoke in glasbo iz okolja (Gordon 1997), po drugi strani pa ugotavljamo, da se iz glasbene ustvarjalnosti izgublja (Terseglav 2006). To potrjuje tudi 10-letna longitudinalna študija o pevskem repertoarju v slovenskih vrtcih: med prvimi desetimi najpogostejše petimi pesmimi v skupini otrok prvega starostnega obdobja ni uspavank (Borota 2010).

V raziskavi smo želeli ugotoviti, kakšno stališče imajo vzgojiteljice in študentke – bodoče vzgojiteljice do uspavanke kot dela kulturne dediščine in kakšno stališče imajo do pomena uspavank za otrokov celostni in glasbeni razvoj. Pri tem nas je zanimalo, kdo otroku najpogostejše poje uspavanke in katere so značilnosti petja uspavank v domačem in vrtčevskem okolju.

Metodologija

V raziskavi smo uporabili deskriptivno in kavzalno-neeksperimentalno metodo pedagoškega raziskovanja. Podatke smo zbirali s spletnim vprašalnikom v januarju 2019. Vprašalnik je bil poslan na skupne elektronske naslove študentov in diplomantov visokošolskega študijskega programa prve stopnje Predšolska vzgoja na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem, ki so v študijskih letih 2017/18 in 2018/19 obiskovali 3. letnik študija. Zabeleženih je bilo 155 klikov na anketo, od tega je bilo veljavnih 99 vprašalnikov (63,8 % vseh evidentiranih), kar predstavlja tudi število sodelujočih v raziskavi. Na vprašanje o statusu anketirank je bilo možnih več odgovorov. Večina so bili študenti (77; 77,8 %), slaba tretjina se je opredelila kot zaposleni v vrtcu (29; 29,3 %), nekaj tudi kot starši, brezposelni ali zaposleni drugje.

Vprašalnik smo oblikovali glede na namen naše raziskave. Zanesljivost smo preverjali z metodo notranje konsistentnosti. Cronbachov koeficient α je pokazal sprejemljivo stopnjo zanesljivosti ($\alpha = 0,579$) za sklop vprašanj o uspavanki kot kulturni dediščini ter dobro stopnjo zanesljivosti ($\alpha = 0,772$) za sklop vprašanj o pomenu uspavanke za otrokov razvoj. Objektivnost smo zagotovili z uporabo pretežno zaprtih vprašanj ter petstopenjske številčne ocenjevalne lestvice. Podatke smo obdelali na ravni opisne in inferenčne statistike. Za ugotavljanje razlik in povezanosti med domačim in vrtčevskim okoljem smo uporabili *t*-preizkus za odvisne vzorce.

Preglednica 1 Stališča anketirank do uspavanke kot kulturne dediščine in tradicije

Trditve		Ocena strinjanja					N	M	SD
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)			
Uspavanke so pomemben del kulturne dediščine.	f	0	0	2	33	64	99	4,63	0,527
	%	0,0	0,0	2,0	33,3	64,6			
Uspavanke poznajo povsod po svetu.	f	0	2	9	50	37	98	4,24	0,704
	%	0,0	2,0	9,2	51,0	37,8			
Uspavanke so del ljudskega izročila, ki ga je treba negovati in ohranjati za prihodnje rodove.	f	0	0	1	32	64	97	4,65	0,501
	%	0,0	0,0	1,0	33,0	66,0			
Uspavanke so najstarejša oblika otroške pesmi.	f	0	2	23	46	26	97	3,99	0,770
	%	0,0	2,0	23,2	46,5	26,3			
Nekoč so bile uspavanke neločljiv del otroštva.	f	0	1	5	31	60	97	4,55	0,646
	%	0,0	1,0	5,2	32,0	61,9			
V preteklosti se je otrokom pelo uspavanke pogosteje kot danes.	f	0	0	3	34	60	97	4,59	0,554
	%	0,0	0,0	3,1	35,1	61,9			

Opombe Naslovi stolpcev: (1) sploh se ne strinjam, (2) ne strinjam se, (3) ne morem se odločiti, (4) strinjam se, (5) zelo se strinjam.

Rezultati in interpretacija

Rezultate bomo predstavili v dveh sklopih. Najprej bomo obravnavali uspavanko kot del kulturne dediščine, nato pa njen pomen danes.

Uspavanka kot del kulturne dediščine in tradicije

Etnomuzikološki zapisi, ki jih hranijo na ZRC SAZU, kažejo, da je uspavanka ena od najstarejših oblik otroške pesmi in sestavni del otroštva, kot so ga živel nekdo. Zanimala so nas stališča anketirank oz. njihovo strinjanje s trditvami, ki se nanašajo na pomen uspavanke kot kulturne dediščine.

Anketiranke uspavanko pojmujejo kot pomemben del kulturne dediščine in tradicije, povezane z otroštvom. Zelo se strinjajo s trditvami, da je uspavanka pomemben del kulturne dediščine ($M = 4,63$), ki jo je treba negovati in ohranjati za prihodnje rodove ($M = 4,65$). Prav tako se zelo strinjajo, da so bile nekdo uspavanke neločljivi del otroštva ($M = 4,55$) in da so se pele pogosteje kot danes ($M = 4,59$). Uspavanko pojmujejo kot eno najstarejših oblik otroške pesmi ($M = 3,99$), ki jo poznajo povsod po svetu ($M = 4,24$). Močna zavest anketirank o uspavanki kot delu tradicije, ki jo je treba negovati in ohranjati, nakazuje obenem uresničevanje smernic vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj, še posebej v povezavi z uresničevanjem načela medkulturnega dialoga (Lepičnik Vodopivec in Tominc 2011). Predloga anketirank to potrjujeta:

Preglednica 2 Stališča anketirank do pomena uspavanke danes

Trditev		Ocena strinjanja					N	M	SD
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)			
Danes so uspavanke neločljiv del otroštva.	f	2	18	30	35	11	96	3,36	0,985
	%	2,1	18,8	31,3	36,5	11,5			
Uspavanke so za današnji čas zastarele.	f	13	44	15	23	2	97	2,56	1,060
	%	13,4	45,4	15,5	23,7	2,1			
Danes ni tolikšne potrebe po petju uspavank kot nekoč.	f	16	34	14	25	7	96	2,72	1,229
	%	16,7	35,4	14,6	26,0	7,3			

Opombe Naslovi stolpcev: (1) sploh se ne strinjam, (2) ne strinjam se, (3) ne morem se odločiti, (4) strinjam se, (5) zelo se strinjam.

»Predlagam, da naj starši, vzgojitelji, stari starši, sestre, brati in vsi, ki so v stiku z majhnim otrokom, prepevajo uspavanke otroku, da se bodo le-te ohranile in prenašale iz roda v rod.« »Želim, da bi mladim staršem, vzgojiteljicam, odraslim in vsem, ki živijo in delajo z otroki, uspelo ohraniti to lepo pesem – uspavanko. Kjer je volja, je tudi pot.« Da so uspavanke v zavesti anketirank živo izročilo, razberemo iz naslednje izkušnje: »Nama s sestro je mami vsak večer po pravljici prišla zapet pesem, ki nama jo je pela že od majhnega. Zjutraj naju je z enako pesmijo zbudila. Ko se je rodila najmlajša sestra, sem enako delala jaz zanjo.« Negovanje tradicije potrujeta tudi ta dva zapisa: »Rada pojem sestrici uspavanke odkar se je rodila in tudi sedaj, ko je stara 11 let. Vedno me prosi pred spanjem, naj ji zapojem pesem, ki nama jo je pela mama.« »Uspavanke pojem nečaku pred spanjem. Ko je potrebno iti spat, vsakič začne jokati. Ko začnem peti, se popolnoma umiri in mirno zaspi.«

Pozitivne izkušnje anketirank so primerno izhodišče za ugotavljanje stališč do pomena, ki ga ima uspavanka danes.

Ocene strinjanja o tem, da so danes uspavanke neločljivo povezane z otroštvom, so nižje ($M = 3,36$) od ocen povezanosti nekoč ($M = 4,55$). Po drugi strani pa se več kot polovica anketirank ne strinja (58,5 %), da bi bile uspavanke za današnji čas zastarele in da danes ni tolikšne potrebe po njihovem petju (52,1 %). Vzroke, da se v današnjem času uspavanka izgublja, anketiranke vidijo v pogostejši rabi sodobne tehnologije, kot so tablice, telefoni, zvočne igrače in računalniki, ter pogostem gledanju risank, poslušanju predvajane glasbe in gledanju videoposnetkov na YouTubeu. Kot drugi najpogostejši vzrok navajajo pomanjkanje časa in prezaposlenost staršev. Anketiranki sta zapisali: »Starši nimajo časa. So preutrujeni ali pa se jim ne zdi smiselno peti otroku uspavanke.« »Starši so preobremenjeni. Lažje jim je, da otrokom prižgejo televizijo ali predvajajo glasbo preko računalnika.«

Preglednica 3 Stališča anketirank do pomena uspavanke za otrokov razvoj

Trditve		Ocena strinjanja					N	M	SD
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)			
Uspavanka je prvi stik otroka z glasbo.	f	1	6	8	45	25	85	4,02	0,886
	%	1,2	7,1	9,4	52,9	29,4			
Petje uspavanke je intimno glasbeno doživetje med otrokom in odraslim.	f	0	0	3	44	38	85	4,41	0,563
	%	0,0	0,0	3,5	51,8	44,7			
Petje uspavank je način komunikacije odraslega z otrokom.	f	0	0	4	45	36	85	4,38	0,577
	%	0,0	0,0	4,7	52,9	42,4			
Uspavanka spodbudno vpliva na otrokov celostni razvoj.	f	0	0	13	40	31	84	4,21	0,695
	%	0,0	0,0	15,5	47,6	36,9			
Uspavanka spodbudno vpliva na otrokov glasbeni razvoj.	f	0	0	5	39	40	84	4,42	0,605
	%	0,0	0,0	6,0	46,4	47,6			

Opombe Naslovi stolpcev: (1) sploh se ne strinjam, (2) ne strinjam se, (3) ne morem se odločiti, (4) strinjam se, (5) zelo se strinjam.

Anketiranke izražajo skrb, da bodo uspavanke šle v pozabo, da se bodo vedno manj pele in da se ne bodo več poznale. Navajajo tudi siromašenje otrokovega doživljanja in izgubljanje stika z otrokom. Primer zapisa: »Skrbi me, da bi uspavanke šle v pozabo, saj jih bodo najverjetneje zasenčili predvajana glasba in posnetki z YouTubea. Tako se bo zgubila možnost, da se med odraslim in otrokom ustvari neka posebna vez.« Iz odgovorov razberemo tudi empatičnost anketirank, na primer: »Skrbi me, da otroci ne bodo imeli izkušenj, kako je lepo zaspati, če ti nekdo zraven poje lepo umirjeno uspavanko. Otroci se bodo navadili zaspati z risankami in elektroniko.« Ugotavljamo, da anketiranke poleg želje po ohranjanju uspavanke v ospredje postavljajo skrb za otroka in njegov razvoj.

Pomen uspavanke za otrokov razvoj

Uspavanka je vez med otrokom, odraslim in glasbo (Borota 2015). Zanimajo nas stališča anketirank do pomena, ki ga ima uspavanka za otrokov razvoj.

Anketiranke se strinjajo, da uspavanka spodbudno vpliva na otrokov celostni razvoj ($M = 4,21$). Percepcija uspavanke odraslega je povezana s situacijami, ko mati poje otroku v naročju ali pred spanjem. Tudi zato je strinjanje anketirank s trditvami, da je petje uspavank intimno glasbeno doživetje med otrokom in odraslim ($M = 4,41$) in način komunikacije odraslega z otrokom ($M = 4,38$), pričakovano. Zanimive bi bile nadaljnje raziskave o povezanosti petja uspavank z razvojem navezanosti kot dejavnega, medsebojno močno

naklonjenega recipročnega odnosa med dvema osebama (Zupančič 2004), v našem primeru med dojenčkom in materjo, ter s socialnim in čustvenim razvojem dojenčka. Smiselnost raziskave je podkrepljena z izkušnjami anketirank, ki jih razberemo iz naslednjih zapisov. »Ko sem svojim otrokom prepevala uspavanke, se je poglobljala čustvena vez med mano in otrokom.« »Ko sem dojenčku pela uspavanko, sem se počutila kot mama.« »Počutila sem se kot mama, ki ima svojega otroka.« »Med petjem uspavanke sem čutila sproščenost in še večjo povezanost z otrokom.« »Rada se spominjam otrokovega stiska k meni, ko sem mu pela uspavanke.«

Na področju glasbenega razvoja sta spodbudni oceni strinjanja s trditvama, da je uspavanka prvi stik otroka z glasbo ($M = 4,02$) in da uspavanka pozitivno vpliva na otrokov glasbeni razvoj ($M = 4,42$). Pri interpretaciji teh rezultatov bomo uspavanko obravnavali kot sestavni del bogatega glasbenega okolja, v katerem se dojenček in malček navajata na glasbo iz okolja ter razvijata prirojene glasbene sposobnosti (Gordon 1997). Raziskave so pokazale, da si dojenček s poslušanjem ekspresivnega petja izgrajuje glasbeni spomin, ki je potreben za kasnejše vzpostavljanje glasbene komunikacije (Trebuh 2004). Dojenček izkazuje veliko zanimanje za glasbo. V neposrednem stiku z odraslim odkriva subtilne razlike v melodični in ritmični strukturi glasbe iz svojega glasbenega okolja ali drugih glasbenih kultur (Lynch idr. 1990 v Trebuh 2006). Zvoke, ki jih sliši, povezuje z gibi, kar vpliva na njegovo dožemanje glasbenega ritma (Phillips-Silver in Trainor 2005 v Trebuh 2006). Čeprav se matere ne zavedajo glasbenih sposobnosti dojenčkov, jim intuitivno zagotavljajo intimno glasbeno doživetje z raznovrstnimi glasbenimi spodbudami in ekspresivnim petjem. Dojenček se na te spodbude odzove s pozornostjo, kar je eden od pogojev za nadaljnji razvoj glasbenih dispozicij (Trebuh 2006).

Rezultati naše raziskave so pokazali, da uspavanke najpogosteje pojejo matere doma (91,8 % anketirank) in vzgojiteljice v vrtcu (49 % anketirank). Rezultati nakazujejo, da je uspavanka aktualna v domačem in vrtčevskem okolju. Zanimalo nas je, s katerim namenom se pojejo uspavanke doma in vrtcu in ali je med domačim ter vrtčevskim okoljem povezanost oz. ali med njima obstajajo razlike.

Rezultati korelacije kažejo na statistično značilno povezanost petja uspavanke v domačem in vrtčevskem okolju. Razlike se kažejo v pogostosti petja uspavank pred spanjem doma in v vrtcu ($t = 2,196$, $g = 91$, $2p = 0,031$), pri hranjenju ($t = 3,588$, $g = 80$, $2p = 0,001$), na sprehodu ($t = 2,831$, $g = 81$, $2p = 0,006$) in v situaciji, ko je otrok bolan ($t = 3,307$, $g = 81$, $2p = 0,001$). V navedenih primerih se uspavanke pogosteje pojejo v domačem kot vrtčevskem okolju. Vzroke bi lahko iskali v tesnejšem stiku z otrokom doma, pa tudi v večji čustveni na-

Preglednica 4 Rezultati *t*-preizkusa glede pogostosti petja uspavanke doma in v vrtcu

Trditve		<i>M</i>	<i>N</i>	<i>SD</i>	Korelacija		<i>t</i> -preizkus		
					<i>r</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	<i>g</i>	<i>2p</i>
Pred spanjem	Doma	3,83	92	1,164	0,441	0,000	2,196	91	0,031
	V vrtcu	3,54	92	1,171					
Kot tolažba	Doma	3,33	84	1,293	0,482	0,000	-0,179	83	0,859
	V vrtcu	3,36	84	1,83					
Med pripoved.	Doma	2,51	81	1,026	0,230	0,039	0,920	80	0,360
	V vrtcu	2,38	81	0,916					
Pri hranjenju	Doma	1,90	81	0,995	0,346	0,002	3,588	80	0,001
	V vrtcu	1,49	81	0,760					
Na sprehodu	Doma	2,02	82	0,994	0,492	0,000	2,831	81	0,006
	V vrtcu	1,73	82	0,847					
Na praznovanjih	Doma	2,12	82	1,261	0,745	0,000	-0,253	81	0,801
	V vrtcu	2,15	82	1,177					
Na mojo željo	Doma	3,54	80	0,993	0,192	0,087	1,792	79	0,071
	V vrtcu	3,29	80	0,970					
Ko sem bil/-a bolna	Doma	3,54	82	1,178	0,374	0,001	3,307	81	0,001
	V vrtcu	3,07	82	1,086					

vezanosti med odraslim in otrokom doma, kar se pogosto izraža s petjem kot obliko komunikacije med njima (Trebuh 2006). Anketiranke so zapisale predloge, ki bi pripomogli k pogostejšemu petju uspavank v vrtcu. Izpostavljajo potrebo po osveščenosti odraslih o pomenu uspavanke, organizirala naj bi se izobraževanja, pogosteje naj bi se pelo tudi v dejavnostih dnevne rutine. Anketiranka je zapisala: »Predlagam še več petja uspavank v vrtcu. O njihovem pomenu je treba seznaniti odrasle (starše), jih poučiti o pomenu uspavank za otroka in odraslega, jih spodbuditi za pogostejšo rabo in tako poskrbeti tudi za našo kulturno dediščino.«

Ugotavljamo, da je uspavanka prisotna v domačem in vrtčevskem okolju. Otroku lahko predstavlja vez med domom in vrtcem. Smiselni je razmislek o tesnejšem sodelovanju vzgojiteljic s starši pri oblikovanju glasbeno bogatega, varnega in zaupljivega vrtčevskega okolja, v katerem otrok preživi veliko časa.

Sklepne ugotovitve

Uspavanka je tesno povezana z življenjem otroka v prvih letih nekoč in danes. Petje uspavanke je za otroka eden prvih stikov z živo glasbo. Gre za intimno doživetje med materjo in otrokom. Če predpostavljamo, da so stališča vzgo-

jiteljic pomemben dejavnik subjektivnih teorij, ki vplivajo na njihova ravnanja in delovanje, moramo ugotoviti, da so pozitivna stališča do uspavanke za otrokov celostni in glasbeni razvoj pomembna. Rezultati raziskave so pokazali, da se anketiranke zelo strinjajo, da je uspavanka tisti del kulturne dediščine in ljudskega izročila, ki ga je treba negovati in ohranjati za prihodnje rodove. Strinjajo se, da gre za neločljivi del otroštva nekoč in danes. Ob tem pa izražajo skrb, da bi v prihodnje utonila v pozabo zaradi vpliva tehnologije, pomanjkanja časa in preobremenjenosti staršev. Na osnovi ocen strinjanja s trditvami o pomenu uspavanke za otrokov celostni in glasbeni razvoj sklepamo o osveščenosti anketirank glede potrebe po stiku otroka z živo glasbo, še posebej ekspresivnim petjem odraslega.

Naša raziskava je potrdila, da uspavanke najpogosteje pojejo matere doma in vzgojiteljice v vrtcu. Ugotavljamo, da je uspavanka pomembna vez med domačim in vrtčevskim okoljem. Razlike se kažejo v pogostejšem petju uspavank doma, in sicer pred spanjem, pri hranjenju, na sprehodih in ko je otrok bolan. Vzroke bi lahko iskali v tesnejšem stiku in večji čustveni povezanosti odraslega z otrokom doma. Slednje se pogosto izraža v petju kot obliki komunikacije med otrokom in odraslim (Trebuh 2006).

Ugotavljamo, da imajo vzgojiteljice in študentke – bodoče vzgojiteljice pozitivna stališča do uspavanke nekoč in danes. Strinjajo se, da je petje uspavanke spodbudno za otrokov celostni in glasbeni razvoj. Obenem pa izkazujejo potrebo po večji osveščenosti o pomenu petja v prvih letih otrokovega življenja zaradi vse večjega vpliva sodobne tehnologije in poslušanja predvsem predvajane glasbe.

Literatura

- Borota, B. 2010. »Raziskava o pevskem repertoarju v vrtcu, v oddelkih otrok prvega starostnega obdobja.« *Glasba v šoli in vrtcu* 15 (2): 6–14.
- . 2015. *Glasbene dejavnosti in vsebine*. Koper: Annales.
- Cvetko, I. 2005. *Aja tutaja: slovenske ljudske uspavanke*. Ljubljana: DZS.
- Dowling, W. J. 1982. »Melodic Information Processing and Its Development.« V *The Psychology of Music*, ur. D. Dutsch, 413–429. New York: Academic Press.
- Gordon, E. 1997. *A Music Learning Theory for Newborn and Young Children*. Chicago: GIA Publications.
- Hargreaves, D. 2001. *The Developmental Psychology of Music*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Juvančič, K. 2009. »Ko se prebudijo »nine nane« in »aje tutaje«: etnomuzikološke raziskave uspavank.« *Traditiones* 38 (1): 275–286.
- Klemenčič, I. 2008. *Slovenske ljudske pesmi*. Maribor: Obzorja.
- Kumer, Z. 1975. *Pesem slovenske dežele*. Maribor: Obzorja.

- . 1983. *Ljudska glasbila in godci na Slovenskem*. Ljubljana: Slovenska matica Ljubljana.
- . 1996. *Vloga, zgradba, slog slovenske ljudske pesmi*. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 2002. *Slovenska ljudska pesem*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Kunaver, D. 1984. *Slovenska pesem v besedi in glasbi*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- . 1987. *Pesmi in šege moje dežele*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Kuret, N. 1986. *Slovenska koledniška dramatika*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Lepičnik Vodopivec, J., in J. Tominc. 2011. »Vzgoja za trajnostni razvoj v praksi vrtcev.« *Revija za elementarno izobraževanje* 4 (4): 5–22.
- Lynch, M. P., R. E. Eilers, D. K. Oller in R. C. Urbano. 1990. »Innateness, Experience and Music Perception.« *Psychological Science* 1 (4): 272–276.
- Merhar, B. 1956. »Otroške pesmi.« V *Zgodovina slovenskega slovstva*, 88–92. Ljubljana: Slovenska matica.
- Merkú, P. 1976. *Ljudsko izročilo Slovencev, zbrano v letih 1965–1976*. Trst: Založništvo tržaškega tiska.
- Omerzel Terlep, M. 1984. »Slovenska ljudska glasba.« V *Glasbena mladina Slovenija* 14 (8): 7–9.
- Phillips-Silver, J., in L. J. Trainor. 2005. »Feeling the Beat: Movement Influences Infant Rhythm Perception.« *Science* 308 (5727): 1430.
- Sloboda, J. 2007. *The Musical Mind*. Oxford: Oxford University Press.
- Stanonik, M. 1999. *Slovenska slovstvena folklor*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Štrekelj, K. 1980. *Slovenske narodne pesmi*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Terseglav, M. 1984. *Ljudsko pesništvo*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- . 2006. *Otroška pesmarica 2*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Terseglav, M., in D. Čater, ur. 2004. *Slovenske ljudske pesmi*. Ljubljana: Karantanija.
- Trainer, L. J. 1996. »Infant Preferences for Infant-Directed Versus Noninfant-Directed Playsongs and Lullabies.« *Infant Behavior and Development* 19: 83–92.
- Trehuh, S. 2004. »Foundation: Music perception in infancy.« V *The Musical Lives of Young Children*, ur. J. Flohr, 24–29. Upper Saddle River, NY: Prentice-Hall.
- . 2006. »Infants as Musical Connoisseurs.« V *The Child as Musician: A Handbook of Musical Development*, ur. G. McPherson, 33–51. Oxford: Oxford University Press.
- Verdelj, K. 2006. »Uspavanje otroka – komuniciranje ali zgolj spodbuda za lažje spanje?« *Šegavec* 2005/2006: 55–57.
- Zupančič, M. 2004. »Socialni razvoj dojenčka in malčka.« V *Razvojna psihologija*, ur. L. Marjanovič Umek in M. Zupančič, 255–278. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Attitudes toward the Relevance of the Lullaby in Early Childhood in the Past and Today

The lullaby was inseparably linked to childhood in the past and has also been a part of it in the present time. From the viewpoint of ethnomusicology, it represents one of the most ancient forms of children's folk song. Recent research has investigated its relevance in relation to inculturation, the period when the baby and the toddler are getting used to sounds and music from the environment. As listening to singing (a lullaby) is a first time the child gets experience with music, the attitudes of adults to the discussed topic are extremely relevant. With the purpose in view to gather information on their attitudes toward the lullaby as a part of cultural heritage and on what relevance they ascribe to it for child's early musical development, preschool teachers and students training for the job of preschool teachers were included in the research. The results indicate the surveyees (all of them feminine) have a positive attitude toward the relevance of the lullaby for child's early musical development. They agree to a very large extent that lullabies represent living heritage that needs to be preserved and cultivated for future generations, especially in modern times, when parents are overburdened and the environment is saturated with technology. They agree to a very large extent that today for children lullabies represent relevant musical experience in the framework of which (musical) communication gets established between the child and the adult. As at home lullabies are sung more often than at preschool, potential seems to be present for closer cooperation between teachers and parents in establishing musically rich as well as safe and trusting learning environment in preschool.

Keywords: musical cultural heritage, musical development at the age up to three years, lullaby, attitudes of preschool children toward the lullaby